

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ

Tarih Bölümü/Lisans

Türk Teşkilat Tarihi II

Divan Üyeleri ve Diğer Üyeler

6. Hafta

özenilen üniversite

1 Divan Üyeleri ve Diğer Üyeler

Divanın asıl üyelerinden Nişancı'nın yanında divana katıldığı halde divanın asli üyeleri olmayanlar mevcuttur.

1.1 Nişancı

Tevkiî, Tuğraî, veya Muvakkî denilen Nişancı Divanı hümayun azasından olarak veziriazamın sağında ve vezirlerin alt tarafında otururdu. Divan üyesi olmasına rağmen vezir rütbesine sahip değillerse arz günleri kanun gereği padişah huzuruna çıkamazlardı. 16. Yüzyıl başlarına kadar ilmiye sınıfı arasından kalemi kuvvetli olanlardan seçilirdi. Devlet arazi kayıtlarını içeren **Tahrir Defterlerindeki** düzeltme ve değişiklikler en önemli göreviydi. Nişancıdan başka hiç kimse bu işe kalem karıştıramazdı. Düzeltme ve değişiklikler divan huzurunda yapılırdı. Bu esnada vezirlerden kim varsa onun da ismi kaydedilirdi.

Divan kaleminin yetkilisi Nişancı arazi işleri, has, zeamet, timar tevcihleri nişancıya havale edilerek esas **deftere/tapu defterine** nişancı yazısı ile kaydedilirdi. Bununla ilgili kanunların tertip ve düzeni de nişancıya aitti. **Hükümdarlara, vali ve sancak beylerine, voyvodalara,** yazılan **ferman ve beratlar** üzerine çekilen **tuğralar** nişancının kalemiyle olurdu. Bu dönemde divan kalemindeki kâtiplerin şefi bulunan **reis-ûl-küttap,** nişancı maiyetinde bulunmaktaydı. Ancak padişah mektuplarının yazım işi 16. yüzyıl itibariyle **reisülküttaplara** devredilince **Nişancı tuğra** çekmekle görevli oldu. **17. yüzyıl itibariyle bu makama tecrübesiz** ve işinin ehli olmayan kişilerin gelmesi ile önemini yitirmiştir. Bu ise **name, berat ve ahidname** gibi işlerin Divan Kalemin'e bırakılmasına neden olmuştur. **18. Yy dan itibaren bu vazife Hacegan** sınıfının ikinci derecedeki memurlarına verilmeye başlanır. 19 yy da ise önemini büsbütün kaybetmiş sadece teşrifatta yerini korumuştur. **1836 yılında ise Nişancılık kaldırılmış.** Bu vazife **Defter Emini'**ne devrdilmiştir¹.

¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 214-224; Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, TTK. , Ankara 1991, s. 18-19.

1.2 Diğer Üyeler

Divan'ı Hümayun toplantılarında buldukları halde ayakta duran ve asıl üye olmayanlar mevcuttu. Bunlar;

Reisülküttab

Kapıcılar Kethüdası

Çavuşbaşı olarak sıralanabilir.

1.2.1. Reisülküttab

17. yüzyıl sonlarına kadar Divan-ı Hümayun katiplerinin ve kalemlerinin şefi olan reisülküttablar divan üyesi olmasalar da tecrübeleri ve yazılacak yazıları kaleme alması açısından önemleri büyüktü. İlk devirlerden 17. Asrın sonuna kadar Nişancının maiyetinde bulundular. Görevleri kanunnameye göre verilen hükümleri ve kararları düzelttikten sonra tamamlamak, fermana uygun olarak emirleri yazmak, hükümdara ve veziriazama gelen mektupları tercüme ederek bunlara cevaplar hazırlatmak ve divanda tezkerecinin bulunmadığı zamanlarda onun vazifesini yapmaktı. Hacı makamından olan reisülküttab divana **uzun yenli üst kaftan** ile gelirdi. Bunlara bağlı olan katiplerin azli ve tayin işleri defterdara verilmişti.

1.2.2. Kapıcılar Kethüdası

Saray teşrifatçısı olup padişahla divan arasındaki haberleşmeyi sağlardı. Padişaha arz olunacak şeyler Kapıcılar Kethüdası vasıtası ile arz edilirdi. Divanda elinde gümüş asa ile hizmet ederdi.

1.2.3. Çavuşbaşı

Divandaki çavuşlar bunun emrindeydi ve sayıları 300 kadardı. Çavuşbaşı zabıta vazifesini yerine getirirdi. Tevkifi emredilen şahısları bulup getirip hapsederdi. Kapıcılar kethüdası gibi elinde gümüş asa ile bulunur ve kapıcıların saraya aldığı davacıyı alarak divana getirirlerdi. Divanı hümayun çavuşları hükümet emirlerini

vilayetlere görtmek sürgün kararları verilenleri sürgüne nakletmek, hakkında ölüm emri verilenleri katl için mbaşirlik görevleri vardı.

Bu son 3 memuriyet fatih kanunnamesinde görüldügü üzere divanın asli yeleri olmayıp hizmetlileri olarak gösterilmişlerdir. Bunlar divanda oturmazlar ayakta dururlardı².

² Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, TTK. , Ankara 1991, s. 19-20.